

Metodický rámec: otázky k mezním situacím systému

Tento text je součástí otevřeného analytického seriálu Poznámky k fungování současného systému a je předložen ke korekci – odborné i laické.

Tento dokument shromažďuje otázky, které se objevují ve chvíli, kdy systém naráží na své meze a běžné nástroje řízení přestávají fungovat. (otázky bez nároku na odpověď)

Obsah

Metodický rámec: otázky k mezním situacím systému.....	1
I. Zjednodušení, entropie a strach z prázdna.....	1
II. Velké bohatství, kontrola a jejich účel.....	2
III. Mezní situace a reakce systému.....	2
IV. Specializace, distribuce a odolnost.....	2
V. Práce, energie a „těžba hodnoty“.....	2
VI. Řízení jednotlivce a poslední krok kontroly.....	3
VII. Stabilita, spokojenost a Pareto rovnováha.....	3
VIII. Instituce a architektonická závislost.....	3
Závěrečná poznámka (bez otázky).....	3
Poznámka k dalším dílům seriálu.....	3

I. Zjednodušení, entropie a strach z prázdna

1. Je zjednodušení systému skutečně hrozbou, nebo jen ztrátou nástrojů, které umožňují odklad důsledků?
2. Pokud ten, kdo půjčuje, **nenese žádné politické důsledky**, a ten, kdo splácí, **o půjčce nerozhodoval nebo ji dokonce nechtěl**, je to ještě půjčka?
Co teprve, pokud věřitel není vzorem morálky.
3. Je rychlost a rozsah akumulace, kterou „velký kapitál“ vykazuje, kompatibilní s čistě dobrovolnou, symetrickou a spravedlivou směnou v reálném světě?
Samotná práce má velmi omezenou rychlost akumulace.
4. Může velké bohatství vzniknout zcela bez historického násilí, vyvlastnění, privilegií nebo zneužití moci?
Z práce jednotlivců (byť velmi schopných) nevznikají impéria v řádu stovek miliard ani během mnoha generací bez přístupu k moci, privilegiím nebo násilí.
5. Podléhá velký kapitál degeneraci, opotřebení, entropii, stejně jako vše ostatní? Nebo je systém je postaven tak, aby kapitál entropii nepodléhal — ale pouze ji přesouval jinam?
Velikost ukazuje asymetrii.
6. Neustále stavíme na něčem, co vytvořil někdo jiný, často za cenu, kterou nevidíme. Lze si nárokovat cokoli „velikého“?
Systém vytváří (koncentruje) zdroje, energie, znalosti, ... je to „kondenzovaná“ minulost.
7. Co přesně se ztrácí při „vypuštění bazénu“:
stabilita systému,
nebo možnost skrývat jeho vnitřní rozpory?
Ve veřejném diskurzu je stabilita často popisována metaforami „udržení nad vodou“, „zabránění kolapsu“, „zajištění likvidity“. Vypuštění bazénu zde lze chápat jako zjednodušení systému, splácet dluh a nezadlužovat se, ...
8. Jak by měly vypadat a co způsobí nástroje, které zkrátí zpoždění mezi chováním a důsledkem?

9. Je růst složitosti známkou vitality systému, nebo jen symptomem neschopnosti učit se z chyb?
10. Existuje bod, kdy další komplexita již nepřispívá k řízení, ale pouze k jeho zdání?

II. Velké bohatství, kontrola a jejich účel

---

11. Jaký je účel velkého bohatství v systému, kde jsou základní zdroje hodnoty distribuované?
12. Slouží koncentrace bohatství ke stabilizaci systému, nebo ke stabilizaci pozice těch, kteří jej spravují?
13. Za jakých podmínek je koncentrace kontroly legitimní a kdy se stává pouhou technikou udržení moci?
14. Existuje horní mez bohatství, za níž již další akumulace nepřináší společenský užitek, ale pouze zvyšuje systémovou křehkost?

III. Mezní situace a reakce systému

---

15. Jak systém reaguje ve chvíli, kdy již nelze rozpory dále zpožďovat, fragmentovat ani spravovat?
16. Má systém připravený scénář pro situaci, kdy jeho základní předpoklady přestanou platit?
17. Je krizová reakce systému zaměřena na korekci architektury, nebo na udržení říditelnosti za každou cenu?
18. Jaký typ chování systému by bylo možné považovat za skutečné přiznání chyby?

IV. Specializace, distribuce a odolnost

---

19. Zvyšuje extrémní specializace skutečně efektivitu systému, nebo pouze zvyšuje jeho závislost na plynulosti distribuce?
20. Jaký je vztah mezi centralizací výroby a schopností systému absorbovat selhání jednotlivých uzlů?
21. Je distribuovanost zdrojů slabinou systému, nebo jeho přirozeným bezpečnostním mechanismem?
22. Proč je v přírodních systémech distribuce řešena vzdáleností, rozumnou redundancí a nerozlišováním adresáta, zatímco v lidských systémech často opačně?

V. Práce, energie a „těžba hodnoty“

---

23. Pokud jsou práce, energie a čas rozptýlené a lokální toky, jaký smysl má jejich centralizovaná správa?
24. Je centralizace finančního systému odpovědí na technickou nutnost, nebo na potřebu vytvořit zdání kontrolovatelného zdroje?
25. Jaký rozdíl je mezi těžbou fyzické komodity a „těžbou“ hodnoty z lidské práce?
26. Co se stane se systémem, pokud se ukáže, že zdroj hodnoty nelze ve skutečnosti vlastnit, ale pouze dočasně přesměřovat?

VI. Řízení jednotlivce a poslední krok kontroly

---

27. Pokud je cílem řízení stabilita chování,
kde je hranice mezi koordinací a úplnou správou života?
28. Jaký je „poslední krok“ řízení systému,
který již nemá kam přesouvat odpovědnost ani nejistotu?
29. Je úplná predikovatelnost chování cílem systému,
nebo známkou jeho vyčerpání?

VII. Stabilita, spokojenost a Pareto rovnováha

---

30. Je stabilita systému založena na spravedlnosti,
nebo na dostatečné míře akceptovatelné nespokojenosti?
31. Lze stabilitu popsat jako stav,
kdy je nespokojenost rovnoměrně rozptýlena
a nedosahuje kritické hustoty?
32. Je pro systém důležitější absolutní úroveň spokojenosti,
nebo její gradient v čase a mezi skupinami?
33. Jak se mění tato rovnováha s růstem poznání,
technologických možností a proměnou dovedností jednotlivců?

VIII. Instituce a architektonická závislost

---

34. Do jaké míry jsou instituce jako politika, školství, právo a zdravotnictví nositeli veřejného zájmu – a do jaké míry se stávají stabilizačními prvky architektury, která je financuje?
35. Mění centrální financování roli institucí, jako jsou politika, školství, právo a zdravotnictví, z prostředků služby veřejnosti na nástroje udržení systémové kontinuity?
36. Jsou politika, školství, právní aparát a zdravotnictví schopny strukturální korekce systému, pokud jsou samy existenčně závislé na architektuře, kterou by měly případně zpochybnit?
37. Jakou míru nezávislosti může mít instituce, jejíž existence je plně financována systémem, který má zároveň korigovat?

Závěrečná poznámka (bez otázky)

Tento dokument neusiluje o odpovědi.
Slouží k vymezení bodů, v nichž se systém setkává
se svými vlastními mezemi.

Mlčení, vyhýbání se odpovědi
nebo nahrazení otázky technickým řešením
jsou samy o sobě relevantními reakcemi.

Poznámka k dalším dílům seriálu

Tento text je součástí otevřeného analytického seriálu *Poznámky k fungování současného systému*.
Jednotlivé díly seriálu zkoumají běžně používané pojmy ekonomické a společenské reality jako
možné nositele skrytých asymetrií a mechanismů, které mohou zakrývat (kamuflovat) strukturální
povahu systémových problémů.

Aktuální verze všech souvisejících dokumentů jsou dostupné na:

<https://www.jetoonas.cz/poznamky-k-fungovani-soucasneho-systemu/>

